

616 ГІЛЬЧЕНКО

Микола Васильович (20. 05 (01. 06). 1858, м. Лебедин Харків. губ., нині Сум. обл. – 17. 08. 1910, Варшава) – лікар. Д-р медицини (1890). Закін. Військ.-мед. академію в С.-Петербурзі (1883). Відтоді працював лікарем 20-ї артилер. бригади, 80-го піхот. Кабардин. полку (Краснодар. край, Росія); ординатором військ. шпиталів у м. Владикавказ (Пн. Осетія, Росія) та Москві; 1893–95 – секр. антропол. відділ. Т-ва шанувальників природознавства (Москва). Від 1895 мешкав у С.-Петербурзі, від 1902 – у Варшаві. Досліджував антропологію козаків.

Пр.: К казуистике огнестрельных повреждений // Мед. обозрение. 1886. № 26; Осетины. С.-Петербург, 1890; Антропологический тип малороссов. К., 1895; Кубанские казаки // Тр. антропол. отделения Моск. об-ва любителей естествознания. 1895. Т. 18, вып. 2; Вес головного мозга у различных племен, населяющих Россию. Москва, 1899; Медицинские и лечебные учреждения в Японии. Из отчета Главного военно-медицинского управления. С.-Петербург, 1901.

Літ.: Змеев Л. Русские врачи-писатели. С.-Петербург, 1888; Гильченко Николай Васильевич: Некролог // Рус. врач. 1910. № 36; Русская интеллигенция. Автобиографии и библиографические документы в собрании С. А. Венгерова: Аннотированный указатель: В 2 т. Т. 1. Москва, 2001.

С. М. Булах, В. К. Чумаченко

ГІЛЯЗЕТДІНОВ

Тазетдін Багаутдінович (22. 05. 1924, с. Большебадраково, Башкортостан, РФ) – військовик. Герой Рад. Союзу (1945). Учасник 2-ї світ. війни. Держ. та бойові нагороди. Закін. піхотне уч-ще (1942), Башкир. ун-т (м. Уфа, 1960). На фронті від жовтня 1943. Відзначився у травні 1944 під час визволення Севастополя. Після війни мешкає у рідному селі, працював дир. школи.

О. В. Зорька

ГІЛЯРОВ

Меркурій Сергійович (22. 02(06. 03). 1912, Київ – 02. 03. 1985, Москва) – зоолог. Син *Сергія*, онук *Олексія Гіляровича*. Акад. АН СРСР (1974). Сталін. премія (1951), Держ. премії СРСР (1967, 1980). Золота медаль І. Мечникова (1978). Держ. нагороди СРСР. Закін. Київ. ун-т (1933). У 1934–44 – зав. відділу захисту рослин Всесоюз. ін-ту каучуконосів (Москва); 1944–85 – співроб. Ін-ту еволюц. морфології й екології АН СРСР (Москва, від 1955 – засн. і зав. лаб. ґрунт. зоології). Водночас 1949–77 – проф. Моск. пед. ін-ту, 1977–85 – зав. каф. зоології та

порівнял. анатомії безхребетних Моск. ун-ту. Розробляв заходи боротьби з ґрунт. шкідниками, вивчав роль тварин у ґрунтоутворенні, питання еволюції, заг. екології тощо. Створив нову галузь біології – ґрунт. зоологію. Був президентом Всесоюз. ентомолог. т-ва (від 1972), віцепрезидентом Міжнар. академії зоології (від 1960).

Пр.: Краткое руководство по борьбе с главнейшими вредителями кок-сагыза. Уфа, 1943; Особенности почвы как среды обитания и ее значение в эволюции насекомых. Москва; Ленинград, 1949; Зоологический метод диагностики почв. Москва, 1965; Закономерности приспособлений членистоногих к жизни на суше. Москва, 1970; Жан Анри Фабр – к 150-летию со дня рождения (1823–1915) // Энтомолог. обозрение. 1974. Т. 53, вып. 1.

Літ.: Бызова Ю. Б., Стриганова Б. Р. К 60-летию М. С. Гілярова // Энтомолог. обозрение. 1972. Т. 51, № 1; Иванов Ю. Гілярови – на всі часи. Історія одного роду // ДТ. 2005, 9 лип.

Н. В. Попович

ГІЛЯРОВ

Олексій Микитович (20. 12. 1855(01. 01. 1856), Москва – 07. 12. 1938, Київ) – філософ, історик філософії, літературознавець. Батько *Сергія*, дід *Меркурія Гіляровича*. Д-р філософії (1892). Акад. ВУАН (1922). Закін.

Моск. ун-т (1880), де був приват-доц. (1884–87). У 1887–1920 – в Ун-ті св. Володимира у Києві: приват-доц., екстраординар. (від 1892), ординар. (від 1894), засл. проф. (від 1910) каф. філософії. Від 1894 са-

мостійно вивчав хімію, створив лабораторію, у якій працював над орган. синтезом. Наприкінці 1922 ініціював створення при каф. філософії права ВУАН Семінару із суспільствознавства (від 1925 – Семінар соц. філософії) з трьома відділ.: заг. соц. філософії, соц. психології, соц. педагогіки. Наприкінці 1920-х рр. Г. зарахов. до складу «ворожих елементів» ВУАН, зазнав прижиттєвого забуття. Поховання Г. на Байк. кладовищі знищено. Студії Г. з філософії, історії філософії, психології, літературознавства, хімії підпорядк. ствердженню єдності духов. і матеріал. начал у руслі конкретного ідеал-реалізму. Філософ. учення Г. – «синехологіч. спіритуалізм» – ґрунтується на визнанні за першооснову духу як множинності, що перебуває в єдності; на розумінні духу і матерії як двох визначень однієї першооснови – всесвіт. свідомості; на тлумаченні всесвіту як «одухотвореного організму», живої і цілісної системи. Виступаючи проти абсолютизації логікогносеол. функції філософії та її розуміння як науки про перші засади й вищі істини, Г. стверджує філософію як світоглядне знання, яке задає людині систему життєвих цінностей, переконань і вчинків, увиразнює люд. прагнення до гармонії зі світом і «внутр.» єдності розуму, почуття та волі. Істор. рух філософії розглядав як відображення одвіч. пошуку людиною ціліс. світогляду, спроможного відновити її єдність зі світом і примирити «істину розуму» та «істину серця». Доробку Г. – аналіз софістики як соціокультур. феномену та ґлименевтичне дослідж. істор.-соц. аспекту творчості Платона. Серед учнів – В. Асмус, П. Блонський, В. Зеньковський, Д. Чижевський.

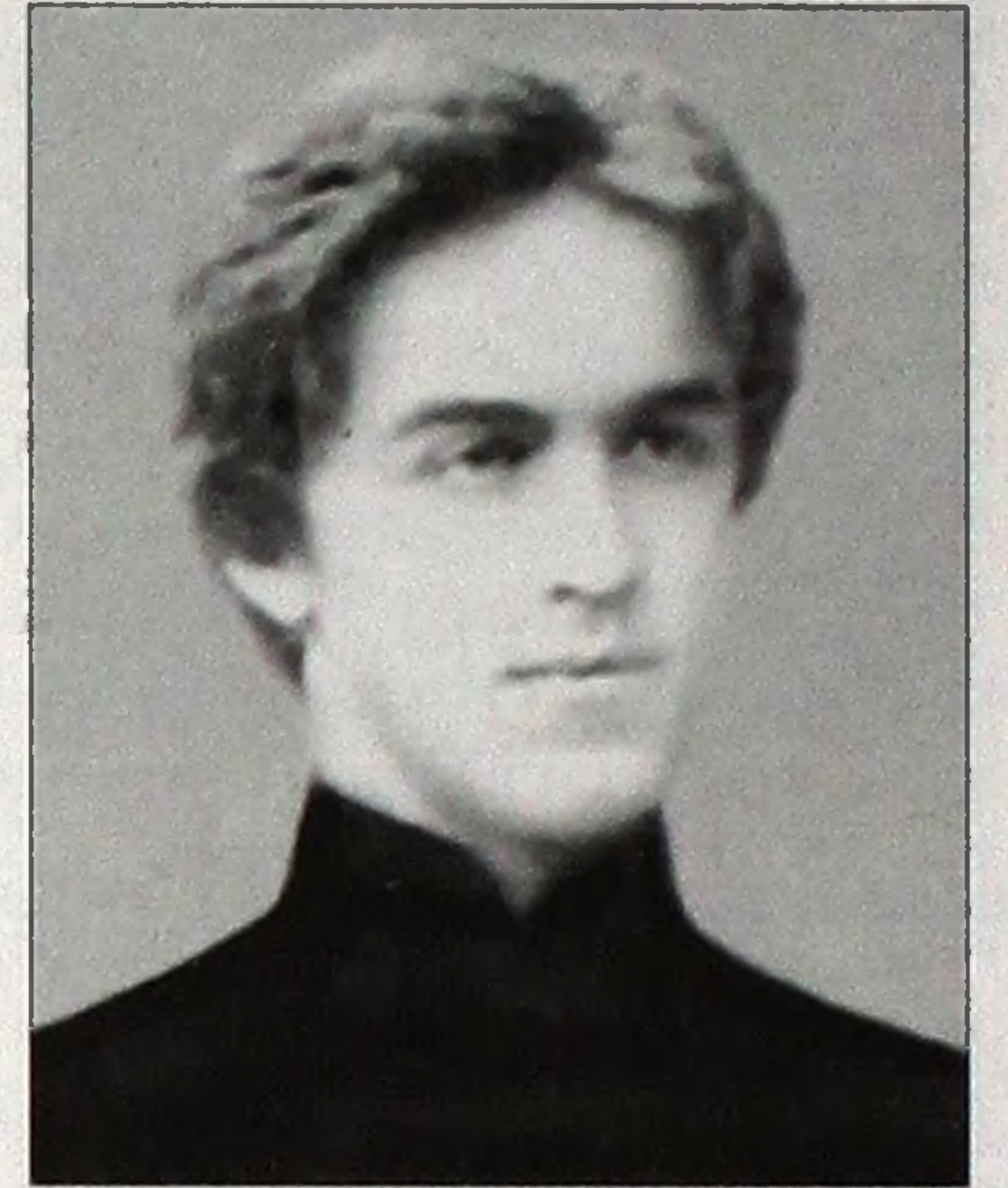
Пр.: Платонизм как основание современного мировоззрения в связи с вопросом о задачах и судьбе философии. Москва, 1887; Греческие софисты, их мировоззрение и деятельность в связи с общей политической и культурной историей Греции. Москва, 1888; Источники о софистах: Платон как исторический свидетель. К., 1891; Гипнотизм по учению школы Шарко и Психологической школы. К., 1894; Предсмертные мысли XIX века во Франции. К., 1901; Введение в философию. К., 1907; Философия в ее существе, значении и истории: В 2 т. К., 1918–19; Схема истории философии в освещении исторического материализма // Зап. соц.-экон. відділ. ВУАН. К., 1926–27. Т. 2–6.

Літ.: Ткачук М. Філософія світла і радості: Олексій Гіляров. К., 1997.

М. Л. Ткачук

ГІЛЯРОВ

Сергій Олексійович (11(23). 01. 1887, Москва – 08. 02. 1946, Київ) – мистецтвознавець і музеєзнавець. Син *Олексія*, батько

Меркурія Гіляровича. Чл. САУ (1935), СХУ (1938). Закін. Ун-т св. Володимира у Києві (1912; викл. Г. Павлуцький). Працював у ньому асист. каф. історії мист-в (від 1915); викладав у київ. г-зіях (1915–23), Київ. археол. ін-ті (1918–24); у Київ. худож. ін-ті (1924–45): від 1938 – зав. каф. історії мист-в та арх-ри; у Київ. муз.-драм. ін-ті (1930–34); одночасно від 1919 – співроб., від 1923 – вчений секр., 1925–41 – заст. дир. з наук. частини, 1941–45 – дир. Музею зх. мист-ва при АН УРСР; проф. каф. архіт. проектування Київ. ун-ту буд-ва та арх-ри. 1917 організував і очолив Т-во дослідників мист-в. Вивчав біографії й творчість діячів мист-ва, процеси становлення видат. митців минулого, їхні соц.-етичні та філософ. погляди, а також ставлення художників до сучасного ім політ. устрою. У 1920–30-х рр. вів рішучу боротьбу проти вилучень худож. творів з Музею зх. мист-ва для їх реалізації за кордоном. Уперше заарешт. 1933 і звинувач. у шпигун. діяльності, звільн. за відсутністю доказів; удруге – 30 грудня 1945 за звинуваченням у співроб.-ві з нацист. владою під час окупації Києва. Помер від запалення легень у лікарні Лук'янів. в'язниці.

Пр.: К вопросу о децентрализации художественных собраний // Куранты. 1918. № 3; Каталог збірок Музею мистецтв ВУАН. К., 1927; 1931; Новознайдений твір Кранаха в Музеї мистецтв Всеукраїнської академії наук. К., 1929; Архітектура Києва передвоєнної доби // Соціаліст. Київ. 1936. № 4; Рафаель. К., 1936; Леонардо да Вінчі: Альбом. К., 1937; Оноре Дем'є. К., 1937; Донателло. К., 1938; Гойя (Іспанський художник-портретист): Нарис життя і творчості. К., 1938; Ампір // АРУ. 1940. № 1; Музей западного искусства в Киеве // Искусство. 1940. № 1.

Літ.: Крутенко Н. Сергій Гіляров // ПУ. 1998. № 1; Професори Київського